

VŠEOBECNÉ POJMY Z LITERATÚRY (2/2)

Literatúra = z lat. littera – písmeno; v užšom zmysle je pomenovanie pre druh umenia – **slovesné umenie**, ktoré pracuje so slovom, ale využíva aj neverbálne jazykové prostriedky; v širšom zmysle slova označuje všetky písomné jazykové prejavy.

Aké lexikálne prostriedky sa využívajú v umeleckej literatúre?

.....

.....

Vysvetlite a uveďte príklady na:

funkčný synkretizmus .....

druhový synkretizmus .....

žánrový synkretizmus .....

Aké predpoklady musí spĺňať umelecký text? .....

.....

Výrazové prostriedky umeleckej literatúry

TRÓPY – základom je obmieňanie lexikálneho významu slova (významový efekt); sú to nepriame pomenovania, obrazné pomenovania, slová v prenesenom význame.

Ü Metafora .....

Ü Metonymia .....

Ü Symbol .....

Ü Hyperbola .....

Ü Prirovnanie .....

Ü Epiteton .....

FIGÚRY – základom je formálne opakovanie hlások, slov a viet (zvukový efekt), neobvyklé spojenie slov, vynechanie slov.

Štylistické figúry:

✓ Anafora....., Epifora .....

✓ Epizeuxa ....., Paralelizmus .....

Vetné a rečnícke figúry:

• Elipsa ....., Oxymoron .....

• Klimax ....., Paradox .....

Zvukové figúry:

Ø Aliterácia ....., Eufónia .....

LITERÁRNA VEDA = spoločenská veda, ktorá skúma literatúru. Zaoberá sa literárnymi dielami. Delí sa na:

1) Literárnu históriu – zaoberá sa dejinami literatúry, jej vznikom, definuje literárne obdobia (napr. medzivojnové obdobie), definuje literárne smery (napr. romantizmus)

2) Literárnu teóriu – zaoberá sa literárnymi druhmi (lyrika, epika, dráma), žánrami (básne, román, poviedka..), definuje kompozičné postupy (z čoho sa dielo skladá, napr. kapitoly), veršové systémy a výrazové prostriedky (metafory, prirovnania, epitetá...)

3) Literárnu kritiku – kritizovanie/posudzovanie kvality literárneho diela. Vyzdvihnutie silných aj slabých stránok knihy.

DRUHY LITERATÚRY: - podľa funkcie a výberu jazykových prostriedkov:

1) VECNÁ = literatúra faktu, zverejňuje a rozširuje vedecké poznatky (napr. odborná literatúra)

2) UMELECKÁ = beletria --- krásna literatúra ---- z francúzštiny: BELLES – LETTRES, spisovateľ vytvára fiktívny príbeh, ktorý môže a nemusí byť založený na skutočnosti, dáva mená postavám, vytvára dej, čerpá z vlastnej fantázie, z vlastných pocitov.

- **Podľa obsahu, funkcie a prijímateľa textu:**

-Populárno-vedecká lit.

- Náboženská literatúra

-Dobrodružná literatúra

-Vedecko-fantastická lit.

-Literatúra pre dospelých

-Literatúra pre deti a mládež

-Dievčenská a ženská literatúra

- **Podľa textu :**

1) UMEĽÁ = má / mala konkrétneho autora (poznáme jeho meno)

2) LUDOVÁ SLOVESNOSŤ = má kolektívneho autora, ktorý je neznámy, texty sa šírili ústnym podaním. Napr. Povesti, ktoré vytvoril obyčajný ľud niekde na dedine.

- **Podľa príslušnosti autora k národu:**

1) NÁRODNÁ = pre Slovákov, slovenská literatúra

2) SVETOVÁ = pre Slovákov, napr. nemecká literatúra, americká literatúra, anglická, česká...

ROZPRÁVAČ= je vždy len v EPIKE. Rozprávačom môže byť vševediaci rozprávač --- zvyčajne 3.osoba singuláru/on-rozprávanie, alebo postava z diela, ja-rozprávanie, najčastejšie ide o hlavného hrdinu). Zachytáva dej.

LYRICKÝ SUBJEKT = je vždy len v LYRIKE. Z básne vychádzajú pocity, nálady, atmosféra práve prostredníctvom lyrického subjektu/hrdinu. Vyjadruje stav.

POSTAVA= len v EPIKE a DRÁME. V dráme sa používa aj pojem OSOBY. Môžu byť hlavné a vedľajšie. Ďalej môžu byť fiktívne (vymyslené), reálne (napr. historická postava Bátorička), alegorická (zvieratko, rastlinka, ktorá má ľudské vlastnosti, napr. v bájke).

PÁSMO REČI ROZPRÁVAČA = opisuje prostredie, charakterizuje postavy, vyjadruje svoj názor, posúva dej dopredu. Prehovor rozprávača sa realizuje aj nepriamou rečou, kedy rekapituluje prehovor niektorej postavy. Používa slovesá typu: vrazil, hovoril...

PÁSMO REČI POSTÁV = priama reč alebo **vnútorný monológ** (postava premýšľa, my jej myšlienky poznáme, je myslený, nahlas nevyslovený prehovor postavy).

PRIAMA REČ = používame úvodzovky. Priamu reč zaznamenáme takto:

A) priama reč bez uvádzacej vety: „Viackrát už neprídem!“

B) priama reč s uvádzacou vetou na začiatku: Hovorím ti: „Viackrát už neprídem!“

C) priama reč s uvádzacou vetou na konci: „Viackrát už neprídem!“ povedal urazene.

D) priama reč prerušená uvádzacou vetou: „Viackrát ma tu,“ premáhal hnev, „neuvidíš!“